

Z. Karvalics László

HERMÉSZ FULLÁNKJA

2018-04-16 | **ESSZÉ**

*Nacsinák Gergely András: **Óda Árkádiához, avagy a lélekkeresők** című könyvéről*

Egy émelyítően felszínes romantikus zsánerfestő a jellegzetes Nacsinák-olvasót minden bizsonnyal pasztellszínű tógájában bal kezére támaszkodó, göndör fürtű antik kultúrafogyasztóként láttatná, a kerevet körüli enteriőrt a képbe kiszámíthatatlanul be-bekúszó szobortöredékekkel, irattekerccsekkel, lehetőleg állatot ábrázoló mozaikpadlóval és minél harsányabban zöld *babér*- és cipruslevelek mellett a legrubintosabb vörösborral félig megtöltött *kupákkal* gazdagítva, miközben a kőpárkányos ablakon át *kehes kecskék* sejlenek fel egy szomjhalálba ájult olajfaliget szorításában vergődő épület romjain. Egy összművészeti változatban kabócazene is beszűrődik, ami jótékonyan hat az olivaillattól és az elmúlás-hangulattól (amelyben *régi világunk eresztékei már csaknem füllel hallhatóan recsegnek*) már amúgy is bódult érzékekre.[1]

pásztori idill

De a valóságtól ugyanilyen messze állna egy hipermodern okos otthonba álmodni őket, akik a legújabb Nacsinák-szövegeket a háromrétegű óriás üveglakon át beömlő napfényt szenzorvezérelt *redőnyökkel* megsűrű, pormentesített nappalijukban Giancarlo Pretazzoli hajlított bútorszobrán álló dizájnerlaptopról veszik birtokba, a digitális kultúra futurisztikus kulisszái között sokkal magasabb érzékenyítettségi szintet elérve a szellem, a műveltség és a civilizáció lényegével és jövőjével kapcsolatos égető kérdések feltételéhez és megválaszolásához, *hajszolt életük antitéziseként* menekülve olykor Árkádiába, a pásztori idillhez (vagy aminek azt hiszik, vagy amivel helyettesíteni tudják).

A fentieknél sokkal valószínűbb egy igényesen felújított panellakás hálósobájában a márciusi fagy és a közös tereket eluraló hisztéria, *a valósággá sűrűsödött és megszilárdult örület* lélekrabló *lidércnyomása* elől, IKEA-s olvasólámpa fénykörében takarója alá menekülő közalkalmazott kontúrja, aki saját értelmiségi méltóságának maradékaiból azzal rak össze esténként újra és újra elviselhető kompozíciót, hogy olvas. Olyasmit, amit szeret. Olyasmit, ami mozgásba hozza az elméjét és a szívét. Olyasmit, amivel nem kockáztat, mert már kipróbálta, és tudja, hogy kap tőle valamit. Valamit, ami *az emberre mért, csöndes és személyes létezés emblémájaként* ellensúlyozhatja mindazt, amivel (Csíkszentmihályi Mihály szavait elorozva) 'a minden pillanatban támadásra kész pszichés entrópia' kísérletezik, hogy *ilyeténképpen* tegyen

gyengébbé és kiszolgáltatottabbá. Így lesz misztériummá maga az olvasás: megérezzük és átéljük, hogy ez egyúttal olyan út, amelyen még tétova botorkálással is esély nyílik, hogy *felfogóképes szellemi atomokból szellemi lényé* váljunk. Vagy maradjunk.

Ha innen nézzük, Árkádia megtestesíti mindazt, amit egy *szellemi hazától* várni és remélni lehet. Hogy *szatírok és bugrisok között* európainak, s attól elválaszthatatlanul a mindenkiben ott lapuló *isteni szikra hordozójának* tekinthesse magát bárki. S noha már maga a *bolyongás öröme* is elég, hogy sejteni kezdjük annak az irtózatossá kiterjedésű labirintusnak a méretét, amit a társadalom- és művelődéstörténet épített számunkra, nem árt, ha van túravezetőnk. Egy 'igazságra vezérlő kalauz' nemcsak az útvonalakat ismeri jobban, hanem a dolgok valóságos és lehetséges összekapcsolódásának rendjét is. S nemcsak a bolyongásban segít. Elsőként is nyugalmat áraszt. Megérezzük, hogy a labirintusba merészkedés nem veszély forrása, mint Minótauroszt alvilágában, hanem olykor mámorosan izgalmas, olykor unalmasan aprólékos és fárasztó, de sohasem öncélú felfedezés, kincsvadászat, amely mindig tart valahonnan valahová. Ariadné öröksége: az ismeretek apró ékkövecskéinek felfűzése különféle láncolatokra. *Pillanatokra, amiben az idő sok-sok apró hajszálere összefut.* Ezek szolgálnak belső útjelzőként, ha majd a jelen valóságának veszélyteli labirintusaiban akarunk navigálni: ott, ahol a civilizációs kihívások mögött megoldandó és kínzó problémák, kockázatok és veszélyek torlódnak egymásra. Ahol a fokozódó tét miatt nem a *történelemből vágyva-vágyott kilépés*, hanem egy elképzelt jövőállapothoz közelebb sodró vagy az elkerülni kívánt kimenetektől eltávolító értelmes cselekvés módoszatait keressük. A jó kalauz segít megérteni, hogy a művelődéstörténeti múlt darabkái korántsem fossziliák, hanem élő és eleven fogaskerekek, amelyek a cselekvésbe és a megalapozó döntések mögött álló mérlegelési, gondolkodási térbe képesek beforgatni hajdanvolt korok embereinek tapasztalatait, tudását, világlátását, értelmezési kiindulópontjait, erkölcsi és racionális mikrokozmoszát. Ad is aggodalomra elég okot a tény, hogy ennek kimondásáért és elfogadásáért ma leginkább a technokráciával összefonódó tudomány- és

oktatáspolitikákkal szemben kell úszni, megteremtve annak pátoaszát, hogy már nemcsak a szerelmet, hanem a humanista műveltségesezményt és a mindenoldalúan fejlett ember ideáltipikus képét is valamiféle *túlpartra* kell átvinni, fogunkban tartva.

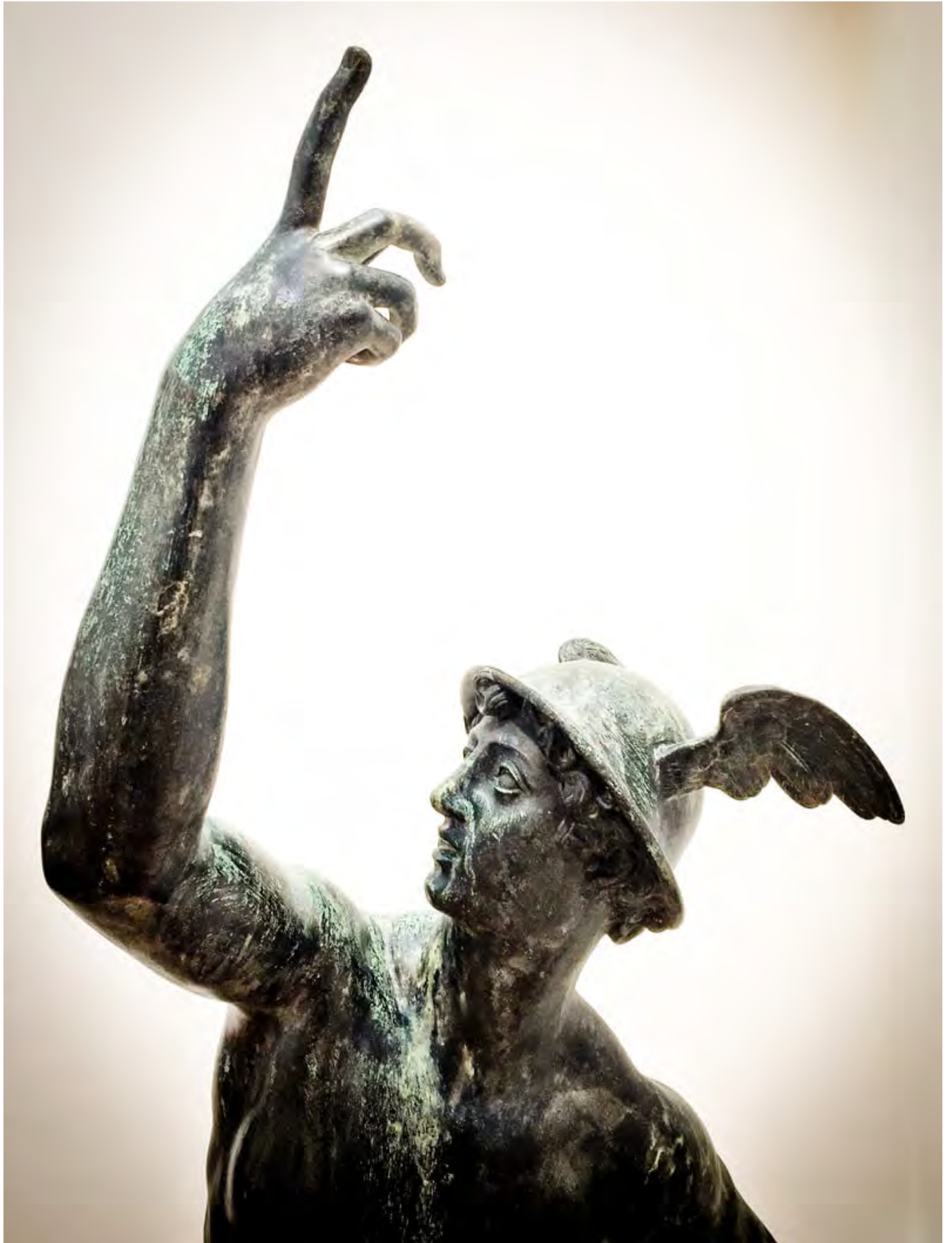
biztos kezű kormányos

Nacsinák Gergely András a legjobbfejta kübérnétész, a műveltség bárkájának biztos kezű kormányosa. Az árkádiai nyájak őrzőjének, Hermésznek a leszármaszotta, akitől

az ékesszólás és a költészet szeretetét hozza (akárcsak könyve egyik hőse, Daphnisz, aki egyenesen Hermész fia).

Egy vers (*Keats: Ode on a Grecian Urn*) és pár kép (például *Poussin: Et in Arcadia ego*). Ennyi a könyv tárgya, de ami megszületik ebből, az úgy viszonyul a vers- és képelemzéshez, mint egy háztartási eszköz használati utasításának kisbetűs része az alkotmányhoz.

Műfaji besorolása nem okoz nehézséget: az esszéirodalom nemes vonulatába tartozik, a dialógusforma kreatív használatával.

Első megközelítésben Nacsinák meglelné a mozzanatok, amelyek nyugtalanítóan elégtelenek az eddigi értelmezésekben és fordításokban, és mozgósítana minden ismeretet, amelyek révén a zavarok és homályok eloszlathatók. Ablak nyílik egy értelmezési kerethez, amelyben a látszólagos ellentmondások és alternatív olvasatok helyett közös és meggyőző magyarázat adható vers és kép nyitott kérdéseire és összefüggéseire: ezért nevezi Keats költeményét *kvantumversnek*.

A csomók kibogozásához művelődéstörténeti *rejteka*jtók *nyitogatásával* egyre távolabbi ösvényekre kell rátévedni és onnan rendre visszakanyarodni, hogy minden apró részlet megfelelő helyre kerüljön, a helytelen következtetések kizárásával vezetve az olvasót a *beavatottság* erősödő érzése felé, epizódról epizódra. Ám mintha ezzel egyidejűleg gyorsított felvételen látnánk rá a monumentális történetre is, ahogyan eleink lépcsőről lépésre egyre magasabb szinten jelentéstelivé tették a világot a maguk számára. Ahogyan a legerősebb instrumentummal, a kultúrával szálltak szembe a pusztulás erőivel. Mert a jelentések rendjének végső értelme a valóságra vonatkoztatott érvényesség, amely nélkül nincs a természet és a társadalom törvényeihez igazodó cselekvés.

egyetemes emberi allegória

Nacsinák Árkádia minden zugát bejárja Hermésszel – amit művel, az nem pusztán filozófiai és filológiai hermeneutika egyidejűleg, hanem ezek

anagogikus változata, amely a legmélyebb, kinyilatkoztatás-szerű titkokhoz vezet (mint Keats verse). Mögötte pedig ott lapul egy ki nem mondott, csak sejtetett tézis is: hogy Árkádia, bár a hellén világ szüli meg, és később krisztianizált köntöst ölt, mégiscsak egyetemes emberi allegória. Minden pásztor otthona, aki a jelentések és a szellem világában gondoz nyáját. Daphnisz mellett Dzsajadéváé is, s itt domborul (a 'tanult emberek szívében') Dzsálál ad-Dín Rúmi sírja is. S persze mindazoké is, akik innen táplálkoznának: mert Árkádiában minden közjóság, ha van elég erudíciónk, hogy magunkhoz szólítsuk.

Nacsinák nem bánik kesztyűs kézzel az olvasóival. Nem tesz engedményt, nem tudományt népszerűsít. Inkább maga után akar húzni mindenkit, ezért rakja olyan magasra a léceket. Mintha fullánkot döfne belénk a felismerés[2]: csak így érdemes. Ez a mérték. (Mellesleg: a mérésnek is Hermész az istene). És a méreg szétárad bennünk: hiszen a megértésnek mindig vannak mélyebb termei és tárnái ahhoz képest, ahol járunk. A tudás mit sem ér, ha nem párosul törekvéssel a még magasabb rendű tudás megszerzésére. Amikor azt gondoljuk, hetvenegynéhány oldal után, hogy megérkeztünk valamiféle megfejtéshez (nem írjuk ide, mert a hozzá vezető út nélkül kimondani mit sem ér), a Nagy Imposztor csavar egyet a tógáján: *Talán ez már megtenné egy első mondatnak.* Még innen is van tehát tovább.

Mi pedig? Nem a méreg keserűségét érezzük, hanem bölcsész *bacchanáliák* legédesebb ambróziájától vagyunk mámorosak.

[1]

A szövegben dőlt betűvel a könyvből vett Nacsinák-vendégszavak szerepelnek.

[2]

Hermésznek sajnos, nincs fullánkja, pedig kapóra jönne. Darázshoz nem hasonlítják, ahogy *Apollónt az egérhez*. Fullánkja Erősznak van, és elég annyi hozzá, hogy nem a nyila. Hanem ami a Hermész-fejű határoszlopok, a hermák alján termékenységszimbólumként díszel, és amit – nagy botrányt kavargatva – marcipánból formázott meg az Alföldi-féle *Lüszisztraté*-előadás plakáttervezője 2010-ben. És **Arisztophanész** az, aki egy egész komédiát szentel a darazsak – vagyis a felesleges ügyekre figyelmet pazarló esküdtbírósi tagok – kifigurázásának. Ami felettébb érdekes asszociáció, mert más európai néphagyományokban a bölcs darazsak igazságosztók, s Platón *Phaidónjában* azok a mértéktartó és igazságos emberek járnak a legjobban, akiknek lelke haláluk után nem alantassz állatokba, hanem például a társas életet élő darazsakba költözik – akiket meg Arisztotelész azért tartott „politikai állatnak”, mert más, nyájban élő társaikkal ellentétben közösen cselekszenek, például fészeképítéskor. Homérosz (akinek vakságát az egyik legenda szerint méh fullánkja okozta) az *Iliás*ban visszatérően az ivadékaikat mindenáron megvédő darazsakat méltatja. Arisztophanésztól pedig azt tudjuk meg másutt, hogy a görögök kedvelt kétcsövű aulosza, a Keats-vers *boldog pásztorának örök sípja* a darazsak zúgásához hasonlító hangon szólal meg: műmü, műmü. Állítólag ezt a hangot hallotta utoljára Ménész fáraó is, aki ötezer évvel ezelőtt halt meg a Nílus-parton, darázscsípéstől (Vagy víziló végzett vele? – mert a 'kheb' mindkét állatot jelenthette). Mindezzel csak azt szerettük volna érzékeltetni, hogy Árkádiában tényleg bárhonnán eljuthatunk bárhová, miközben akárhonnán elindulhatunk.

kép | shutterstock.com

